

DISSERTATIO ACADEMICA

De

NEXU IMMATERIALITATIS ET
IMMORTALITATIS ANIMÆ
HUMANÆ,

Quam

Conf. Amplif. Fac. Philos. Aboëns.

Publicæ Censuræ modeste offerunt

WILHELMUS ÅKERMAN,

Philos. Mag.

&

JOHANNES HOLSTIUS,

Ofrobotnienfes.

In Auditorio Majori die XX Junii MDCCXCVI.

H. ante meridiem S.

ABOÆ,

TYPIS FRENCKELLIANIS.

DISSERTATIO ACADEMICA

De

INXU IMMUTABILITATE ET
IMMORTALITATE ANIMAE
HUMANAE

Quam

Carol. August. Tac. Elect. Silesiae

Publiæ Capituli medicæ officinæ

WILHELMUS AKERMAN

Præf. Med.

3

JOHANNES HOLSTIUS

Orthopaedus

in Auditorio Historiæ die XX. Junii MDCCXCVI.

Et. sine ulla

AD. A.

Typis Thomæ Schönermanni

§. I.

Qui ad immortalitatem animæ humanæ demonstrandam sufficere putarunt, si perpetuitatem modo existentiae subjecti demonstrare valuisent, parum accurate rem considerarunt; conservatio enim virium & continuatio actionum suarum adeo simul necessaria est, ut sine illa ens immortale ne ipsum quidem immortalitatem suam sentiret, quo facto immortalis entis nomen haud mereretur. Cum itaque immortalitatem rite definire volumus, ad eam requiri non solum perpetuitatem existentiae ipsius subjecti, sed etiam conservationem virium & continuationem actionum suarum, patet. Illam vero corporibus tribui non posse quotidiana monet experientia; mundumque hunc, qualis nunc est, atque isto modo, quo nunc est, non semper fuisse, sana ratio quemque facile docet, resque omnes materiales, quæ nobis heic occurrunt, mutabiles (a) & natura sua destructibiles esse, perspicue cernimus: quod idem fatum corpus etiam humanum manere experientia abunde loquitur; nempe juxta legem divinitus constitutam in pulverem, post sublatum commercium, quod animæ cum corpore nostro

A

in

(a) MOSES MENDELSSOHN. *Phædon*, (Berlin u. Stettin 1776-) Erstes Gespräch. p. 57.

vita intercedit, hoc redire videmus. Sed nec sapientiæ, nec bonitati Summi & Perfectissimi Numinis consentaneum est, ut existimemus, omnem vitam hominis unam cum vita corporis cessaturam esse; quisque enim facile expectatur, in se esse non solum vitam vegetativam & sensitivam, ut loquuntur; sed etiam rationalem, quæ est vita animæ a corpore distinctæ, variisque egregiis facultatibus per naturam suam præditæ, quæque a sapientia & potentia nec non bonitate Dei felicitatem vehementer exoptat, atque expectat. Anima hæc humana ejus est præterea indolis, ut continuos progressus in cognitione faciendi vehementissima ardeat cupiditate, & conatus, desideriaque sua hujus vitæ limitibus contineri nequiquam patiat; unde infelicissimus & sibi videatur & utique sit homo, nisi Deus, ejus Auctor, ardenti & perpetuæ ejus expectationi satisfaciat: consideratio enim vitæ, ejusque commodorum excitat desiderium, quod nisi satiatur, tristi hominem sensu afficit: quare nulla apparet ratio idonea, cur anima humana in viribus suis exercendis aliquando sit plane cessatura.

Nec igitur dubitarunt Philosophi, paucis exceptis, quin anima existentiam et vitam suam perpetuo continuatura esset; sed disputatum fuit, *an sine adstructa immaterialitate ejus adstrui possit immortalitas?* (b). Alii scilicet du-

(b) *Conferri potest hac de re* LOCKIUS *De Intellectu humano Lib. II, Cap. XXIII.* BUDEUS. *Philosoph Theor. P. VI. Cap. I.* EJUSDEM *Theolog. Dogmat. Lib. II, §. XVI.* not. p. 350 sq. *Contra quos disputarunt* WOLFIUS *Psycholog. Rat. Sect. I. Cap. I. S. d. IV. Cap. I.* pag 528. seq. & WALLERIUS *Psycholog. Rat. P. I, Cap. I.* p. 13. seq. & Cap. III. p. 126.

durationem perpetuam putarunt esse ab idea materiæ, cujus quotidie viderent destructibilem naturam, adeo alienam, ut illam huic tribui nullo modo posse putarent; ac vim etiam cogitandi materiæ nullo modo concedi posse, docuerunt (c): quorum aliqui ex hujusmodi indestructibilitate entis cogitantis, ejus etiam immortalitatem mox sequi, existimarunt. A quibus dissentientes sic dicti Materialistæ sceptici contenderunt, nos non posse certos esse de immaterialitate animæ, quum nobis certo non sit notum, annon Deus hanc facultatem materiæ concedere poterit? Aliis de ente vere simplici sibi ideas formare neciis, & cogitandi vim, & immortalitatem posse etiam cum materialismo consistere indubium visum fuit (d). Alii denique animo cogitanti, non sine corporeo instrumento hac in vita operationes suas peragenti, corpus quoddam subtilius præter hoc nostrum visibile, adjunxerunt; non intelligentes quomodo possit anima sine corpore, quo adminiculo heic utitur, post hujus mortem in conjunctione esse cum aliis rebus, suasque continuare actiones, et vires exercere, quod ad veram immortalitatis suæ notionem omnino requiritur.

Quum itaque adeo discordent judicia sagacium & eruditorum virorum, qui multum ab utraque parte pro sua quisque defendenda sententia disputarunt; Iocupletem hæc

A 2

quæ-

(c) Confr. WOLFII *Psych. Rat.* Sect. I. Cap. I. §. 44. p. 29. WALLERII *Psycholog. Rat.* Cap. I. §. 25. p. 38. FEDFR. *Institutiones Methaph.* (Gottingæ 1777) §. 26.

(d) HOBBSIUS ipsi Deo tribuit materiam, *Leviathan. C. 12.* Ita etiam G. F. MEJERUS, quem WALLERIUS (*Psych. Rat.* Cap. III. p. 193.) refutat, existimat materialistam salva sua hypothesi posse affirmare immortalitatem.

quæstio, nobis Disertationem aliquam Academicam specimen litterarii loco & ingenii exercendi causa edituris, materiam præbere visâ fuit, vires periclitandi. Cui rei dum paucis peragenda operam damus, L. B. rogamus, velit conatibus nostris juvenilibus benignam dare veniam, eosque miti stringere censura.

§. II.

Indestructibilitatem entis posse sine ejus adstructa immaterialitate statui, negari nequit; quidni enim Deus poterit, si ita ei placeat, conservare etiam existentiam entis materialis, etsi naturaliter sit destructibile? Ac similiter vires quoque ejus a Deo poterint perpetuo conservari; quæ contra ens etiam simplex quodcunque contingens, cum suis viribus, potest annihilando destruere, si ita ejus voluntas ferat. Ex quo patet, eos eruditorum, qui de immortalitate scribentes præcipuam, nisi omnem curam in id intenderunt, ut animæ immaterialitatem demonstrarent, (quo ipso ejus immortalitatem simul demonstrari putarunt,) insufficienter rem præstitisse. Eatenus itaque non est nexus inter immaterialitatem & immortalitatem necessarius. Nec veteres, utpote qui ad veram notionem entis simplicis asurgere non valuerunt, immortalitatem animæ aliter docuerunt. Verum quidem est, veteres locutos esse de spiritualitate animæ; sententia vero eorum curatius examinata, opinionem illis fuisse spiritualitatis crassioris ea, quæ hodie habetur, & spiritibus ipsis naturam eos tribuisse fere corpoream, perspicue patet: ideam enim ejus aliter explicare non valuerunt, quam ut aquæ, ignis aëris, sive ætheris instar illam sibi repræsentarent. Ita & Aegyptii notionem spiritus habuerunt crassioris, & Chaldaei

dæi putarunt animam igneæ esse naturæ (a) &c. Veteres quidem Philosophi dividi etiam solent in Materialistas & Spiritualistas; sed tamen notio spiritualitatis etiam his minime fuit genuina. Plurimi quidem Philosophorum gentilium animam *ασματος τι* dicunt; sed notione eorum curatius examinata, patet, eos simul tamen, ut diximus, putasse animæ substantiam esse vel ætheream, vel æream, vel igneam, vel ejusdem, ac lucem aut aquam, naturæ. Ita CICERO (b) exponens & suam & eruditorum quorundam Græcorum sententiam, dicit animam esse naturæ individua & incorporea, omnisque concretionis & materiae expertem; sed mox tamen quaerit, an substantia ejus similis sit igni, aëri, luci &c? Quidam vero negarunt plane, eam esse habendam substantiam a corpore distinctam; omnia ex materia derivari posse animæ negotia putantes, quam accidens quoddam corporis existimarunt esse; aut facultatem quidem cogitandi & volendi animæ tribuentes, eam tamen per totum corpus esse diffusam existimarunt; & sic porro.

Neque Patribus ecclesiae veteribus notio fuit justa & genuina spiritualitatis animæ; quod forsan provenit partim ex philosophia eruditorum gentilium, cui adsueverunt, aut ex locis Scripturae sacrae ad usum quotidiani sermonis conformatis, quæ crassius interpretati sunt. Itaque nec illi spiritibus materiam quandam subtiliorem tribuere dubitarunt. Sic neque TERTULLIANI, neque AUGUSTINI sententia multum inde abludivit; ac PRUDENTIUS canit: „Deus ignee fons animarum (c).

(a) Vid. STANLEJI *Hist. Philosophiae* (Lipsiæ MDCCXI.)

Pars XIII. Sect. I. Cap. I. & X. p. 1122. lqq.

(b) *Acad. Lib. IV.* Cap. XXXIV.

(c) PRUDENTII *Sacra, quæ exstant, Poëmata*, Cathemerin.
Hymn. XI, v. I, p. 95, (Edit. Basileæ.)

Medio quoque sic dicto ævo, varia absona de substantia animæ multi docebant Scholastici; sententias ARISTOTELIS, quas raro bene intelligebant, cum S. Scripturæ & Patrum ecclesiæ effatis popularibus temere conjungentes.

Nec simplicitatis notio illa subtilis, quæ hodie regnat, recentioribus Philosophis omnibus, quamvis materialismi odium profesis, familiaris fuit; quorum quidam sententias veterum (*d*) incautius amplexi sunt, alii vero ipsi philosophantes, peculiare hypotheses de substantia animæ sibi formarunt, ideamque ejus talem adornarunt, quæ a materia illam non satis distingueret; ad antiquorum illi etiam & ecclesiæ veteris consensum provocantes.

Durum tamen fuerit contendere, hos omnes simul negasse immortalitatem animæ, cujus vera & plena notione carebant. Ac etsi foeditas Theologiæ, quam gentes multæ & ethnicorum turba fovit, satis ex scriptis eorum lucet; cum Cicerone tamen ad credendum pronus sumus, vix ullam gentem tam feram fuisse, quæ non haberet & agnosceret Deum, aut Deos, sancta religione colendos, qui in altera vita retributuri essent unicuique hominum ea, quæ heic vel bene vel male fecisset. Ex ritibus enim (ut sunt expiationes, preces, sacrificia &c.), quos etiam ferocissimæ nationes in tractandis & sepeliendis mortuis adhibuerunt, colligi potest, eas de vita quadam post mortem ideas aliquas, licet admodum confusas & imperfectas, habuisse; quarum omnium rerum testimonia plurima in scriptis veterum habemus, nec non in illorum commentariis, qui recentiori tempore itinera ad gentes

(*d*) Sicut ARISTOTELIS, PLATONIS &c.

tes barbaras instituerunt. Magna imprimis Græcorum Philosophis sanioribus fiat injuria, si in eandem cum Epicuro &c. classem omnes ablegentur. Ita SOCRATES in ipsa morte suam de immortalitate animæ persuasionem testatus est, & reditum expeditissimum in cœlum unicuique optimo & justissimo patere putavit (e). Pulcrum etiam CICERO ex desiderio ardentissimo æternitatis adornat pro immortalitate animæ argumentum (f). Longe autem adhuc atrocior antiquis Christianæ ecclesiæ Doctoribus injuria inferretur, si inde, quod simplicitatem animæ non recte conceperunt, ac explicuerunt, concluderetur, eos animæ quoque immortalitatem vel negasse, vel in dubium vocasse; quod non minus absurde, quam injuste illis reprobraretur.

§. III.

Sed evoluta jam hodie apud nos & stabilita accuratio-
re notione entis simplicis, quæri potest: an sit concepti-
bile, substantiam cogitantem qualis est anima nostra, esse ullo modo corpoream? Negando quidem ad hanc quæ-
stionem recte saniores nostri respondent Philosophi. Ve-
rum quidem est, nos minime intelligere interiorem na-
turam substantiæ simplicis; sed num magis perspicimus
interiorem materiæ naturam? De utraque nihil scimus,
nisi quod ex operationibus utriusque, diversissimi sane
generis, de iisdem nobis innotescit. In iis quidem corpo-
po

(e) Vid. PLATONIS *Phædon* (*Dialogi Selecti de rebus Divinis*. Cantabrigiæ 1673.) imprimis pag. 73. 82. 84. 94 seq.

(f) *Quæst. Tusc.* Lib. I. 32.

porum speciebus, eorumque phænomenis, quæ natura nobis objicit, veritatem inesse certi sumus; sed tamen nos valde mancā minimeque per omnia accuratam eorum omnium ideam habere; manifestum est; nec notio nostra corporis s. materiæ alia est, nisi idea phænomeni, in cujus interiorem ac substantialem naturam æque parum, ac in naturam spiritus, acies nostræ mentis penetrare valet. Non itaque absurdus egerunt, qui dixerunt, facilius esse sibi cognitionem comparate spiritus, quam corporis (*a*); quam illi, qui notissimam sibi esse asserentes corporis naturam, ideam entis simplicis ut inconceptibilem rejecerunt. Explicatio enim naturæ corporum & materiæ plus habet difficultatis, quam multis prima fronte videtur; usu enim sensuum externorum seposito, nulla remanet notio corporis: anima vero sui ipsius, operationumque suarum intime conscia est. Etsi igitur substantiam interiorem animæ haud cognoscimus, tamen existentiam ejus ideo negare absurdum est; quod enim sive active, sive passive operatur, (quod de anima utrumque dici potest,) illud existit (*b*). Ipsa quidem animæ vis operandi & cogitandi, substantiam ejus totam non absolvit; illa enim vis quoddam sane requirit subjectum, cui insit, licet ejus naturam ignoramus, ac nihil ferè aliud de eo statuere possimus, quam quod ei non competat ea natura, quam corpori tribuere hujus

(*a*) FEDER. Logik. 1 Hauptst. I. Abschn. §. 3. p. 21. (Edit. Göttingen 1778.) DESCARTES dixit nos posse ideam nobis comparare spiritualium, sed non corporeorum.

(*b*) PLATNER *Philos. Apor.* (Leipzig 1776.) I. Hauptst. §. II. p. 5. sqq.

jus operationes & phænomena jubent, sed alia, cujus conceptus noster non nisi negativus, & conceptui entis compositi oppositus est. Sic adhæret semper idea corporis & materiæ idea inertis alicujus & in se mortuæ substantiæ. Corpora apta quidem sunt ad motum aliunde recipiendum, quem, quia mechanice agunt & reguntur secundum leges physico-mechanicas, libere tamen dirigere non possunt, (qua facultate gaudet anima, quæ secundum leges Logico-ethicas regitur (c), multo minus interna quadam vita & operationum suarum fonte gaudent. Operationes autem animæ nullam involvunt notionem proprietatum corporarum, sed illæ ad longe aliud, aliusque prorsus naturæ, subjectum, a quo proficiantur, nos concludere jubent. Nullam animæ vires ac operationes cum extensione, divisibilitate, soliditate &c., (quæ corporibus communia sunt,) communionem habent. Proprietates & actiones corporum partes subjecti agentis diversas, atque extra se positas innunt; quas animæ tribuere nullo argumento ex propriis ejus operationibus desumpto, licet: potius quisque ab animæ operationibus ad statuendum principium aliquod operandi unum & indivisibile ducitur (d). Nec multitudo affectionum animæ partes in ea plures extra se positas indicat; sed contra anima, quæ uniuscujusque personalitatem s. egoitatem sola efficit, prorsus unica est substantia, quæ de auditu, visu, gustu diverso &c. eadem judicat, quæ, nunc hoc, nunc
B
aliud

(c) PLOUCQUET. *Elem. Philos. Contemplat. Metaph.* Sect. II. §. 439. & §. 441. p. 421. sq.

(d) PLOUCQUET, l. c. §. 376. p. 142. Cfr. IRWING II. *Erfahrung und Untersuchung über den Menschen.* (Berlin 1777.) II, vol. II Abtheil. §. 124. p. 48. PLATNER l. c. p. 3. sqq.

aliud vult et sic porro. Ut itaque ex corporum operationibus, imprimis in corpus nostrum, proprietates eorum colligimus; nec plures aut alias eis certo tribuere licet, quam quas his suis operationibus produunt: ita nullam earum animæ, cujus operationes easdem minime produunt, tribuendam esse patet (e); idque tanto minus, cum virtutes animæ simplicissimæ, quas ex operationibus ejus colligimus, cum idea aggregati ac entis ex pluribus substantiis compositi, illis potius aperte pugnat. Anima quidem rationes sequitur, cur de hoc aut alio, sic aut aliter cogitet; sed neque externo impulsu, nec interno mechanismo ad hoc impellitur & cogitur.

Nec affirmari ullo modo potest, sensationem individualem corpori competere; hæc enim sentatio sive conscientia immediata egoitatis suæ, actus est solius entis simplicis, quo anima nostra non solum existentia suæ, rerumque circumstantium, quas a se distinguere potest (f), sed etiam operationum suarum sensu interno afficitur. Lusus quidem phantasia nostræ ex mechanismo organorum illorum, cum quibus mens proxime conjungitur, pendere non negamus; sed quam primum ipsam sensationem individualem contemplamur, mox persuademur, nobis præterea inesse peculiare quoddam subjectum, plane unum, cum quo idea aggregati (ex pluribus substantiis collecti) vehementer pugnat. Corpora quocunque modo operentur, moveantur, & patiantur; nulla
ta:

(e) BAXTER. *Inquiry into the nature of human Soul*. I, vol. I Sect.

(f) STEEB. *über den Menschen*. II. Band, II. Abschn. Erstes Kapit. §. 90. pag. 665. sqq. TETENS. *Philos. Versuche*. (Leipzig 1777.) I, vol. V. Versuch. p. 411.

tamen inde sensatio sui, vel delectationis aut doloris &c. sensus emergere potest; neque igitur vel existentiam suam intelligere, vel iudicium ferre de proprietatibus suis aut aliarum rerum possunt; nec ex illorum viribus, quas quidem iis tribuendi rationes idoneas habeamus, tale quid aut demonstrare aut explicare quisquam potest. Natura itaque animæ, substantiæque suæ, interior (de qua tutius est ex experientia philosophari, quam varias mere theoreticas speculationes de ea asserere), æque quidem ac corporis illa latet; sed neque tamen ulla apparet ratio, cur animam potius statuamus materialem, quam simplicem (quo ipso natura ejus minime evadit intellectu facilior), neque vires suæ eam hypothesin amplecti sinunt; ut consequentias periculosas ex materialitate animæ assumpta fluentes, taceamus: Ac ipsa analogia naturæ, de qua Philosophi loquuntur, animæ immaterialitatem potius confirmat, quam convellit.

§. IV.

Sed tamen ex immaterialitate animæ posita neque ejus vis repræsentativa, nec immortalitas mox sequitur. Quomodo enim inde, quod ens aliquod partibus & extensione caret, efficietur, illud vi cogitandi pollere? Quod multi demonstrare frustra tentarunt (a). Potius contra ex cogitationis existentia, de qua experientia edocemur, ad existentiam entium simplicium evincendam progredi debemus: in quorum conceptum, nisi ex hac eorum operatione, ne incidere, quidem valuissemus, Immortalitatem

(a) Vid. WOLFIUS, l. c. p. 32. sqq. WALLERIUS, l. c. §. 33. pag. 77.

autem ex immaterialitate atque spiritualitate entis alicujus
 mox inferre, etiam illud nimis fit precipitanter; nam
 opus sane est, ut voluntas Dei de conservando illo ente
 simplici vel spiritu finito, utpote per naturam suam con-
 tingente, accedat, ac ostendatur. Sed tamen dubitari non
 potest, quin verisimilius enti simplici etiam indestructi-
 bilitas, ut naturalis quaedam ejus dos, tribui queat, quam
 materiae sive composito, quod ut aggregatum ex plu-
 ribus substantiis conjunctis constans, successive facile posse
 destrui videtur, partibus disjunctis; & ipsa idea nostra
 corporis involvit conceptum proprietatum ex composi-
 tione partium vehementer pendentium, quae tales diutius
 non manent, quam quamdiu partes coherent, post qua-
 rum dissolutionem naturaliter cessant, unde naturalis de-
 structibilitas corporis oritur. Si itaque anima humana
 materialis statuatur, proprietates ejus, ut talis, succes-
 sive partibus ejus disjunctis, evanescerent eodem modo,
 quo corporis nostri organici functiones tandem cessant,
 quod igitur existentiam suam perpetuo continuare natu-
 raliter nequit. Ac licet generalem rerum omnium con-
 servationem statuamus, ita ut & tota rerum natura facta
 tectaque conservetur, & materiae nihil penitus pereat &
 annihiletur; composita tamen singula, & individualement
 corporis cujusque compositionem, sine mutatione, con-
 stanter mansuram esse, hinc minime sequitur, nisi Deus
 ad naturam corporis aliquid praeterea addat, ac perpetui-
 tatem existentiae ei, per quoddam quasi miraculum, tri-
 buat. Ex ipsis itaque viribus naturae profluit corporis no-
 stri mors, quae consistit in cessatione motus, organis lae-
 sis a functionibus suis cessantibus, simul cum humorum
 stagnatione, unde putredo & ineptitudo ad munera sua
 obeunda naturaliter & sine superaddente singulari Dei
 concursu oritur.

E contrario vero, cum anima immaterialis ponitur ex iis causis, quæ materiam destruunt, sive quæ corpori mortem parant, eam perire non posse, sed fore, ut perpetuo existat, nisi Deus eam destruere velit, oppido patet. Si anima, ut Philosophi docent, partibus caret, neque vel oriri potest nisi ex nihilo, nec ex dissolutione partium, sive eo modo, quo corpus perit, interire (b); patet, eam non possidere internam indolem, vi cuius, sine accedente singulari aliquo concursu Dei, natura sua intereat. Verum quidem est, animam tamen non posse existentiam suam continuare, nisi Deus eam velit conservare; sed hæc conservatio, ubi tantum generaliter ad eam æque ac ad alias res finitas pertinet, non impedit, quominus recte tamen anima vocetur indestructibilis, quia naturaliter existentiam suam continuabit, nisi Deus eam annihilando destruat. Sed, ut diximus, ex hac indole animæ mox non sequitur ejus immortalitas; (etiam si ostensum fuerit vim representandi & cogitandi, reliquasque suas dotes, ex essentia atque natura sua fluere;) nam semper tamen dubium videri poterit, annon Deus certum ei existentia terminum præstituerit, & eam tandem destructam velit? Deo enim potentiam etiam ea efficiendi, quæ secundum ordinem naturæ non fiunt, denegare ratio minime potest; qui ut potest perpetuo conservare, si placet, etiam ens materiale, ita potest etiam destruere, sive annihilare ens simplex. Itaque ex Theologiæ etiam Naturalis principiis quarendum est (ut supra innuimus) subfidium desiderio ac spei nostræ, ut plene animæ immortalitas evincatur. Illa autem docet, Deo competere non modo immensam potentiam, sed etiam sapientiam & boni-

(b) FEDER. Metaphys. §. 8.

nitatem, ac Divinis ejus perfectionibus minus conveniens videri, ut statuatur, eum velle animam humanam annihilare, quod finibus suis, nexu causarum naturali constituendo intentis, adversum videtur (c). Quam primum enim attendimus ad illas virtutes sublimes, quas animæ inesse experimur, statim quasi manu ducimur ad ponendam voluntatem Dei de anima conservanda (d). Competit scilicet animæ facultas continuos progressus in cognitione faciendi, cupiditas perfectionis, ad quam res mortuæ pervenire non possunt, & desiderium naturale felicitatis suæ (e), quam anima quarit in viribus suis exercendis, & quam res mortuæ sentire nequeunt. Unde rationi minus congruum videtur existimare, Deum facultates tribuisse animæ, eamque desiderio ardentissimo felicitatis suæ instruxisse, nullam vero ei dedisse occasionem vires suas plene exercendi, nullumque adminiculum, quo satisfaceret desiderio felicitatis suæ, quæ ad sensuales delectationes non restringitur, sed nobiliores complectitur quæ principium habent in anima rationali (f), & ad cujus felicitatis culmen in hac vita pervenire minime potest. Menti humanæ inesse experimur sensum quendam, qui altius spirat, & desideria, operationesque sive cogitationes suas rebus imperfectis & limitibus arctioribus contineri non patitur. Si vero ani
ma

(c) REIMARUS. *Abhandlungen von den vornehmsten Wahrheiten der Nat. Religion.* (Hamburg 1781.) X. Abh. §. I. p. 641.

(d) Vid. hac de re MOSES MENDELSSOHN l. c. III. Gespr.

(e) REIMARUS l. c. X. Abhandl. §. 5. p. 650 sqq. TETENS. l. c. II. vol. VII. Abschn. p. 791 sqq.

(f) STEEB. l. c. II. vol. Zweytes Kapitel. §. 78. p. 541.

ma maximam suam, quam heic obtinere potest dexte-
 ritatem, per mortem corporis, simul cum existentia sua
 & virium suarum usu, perderet; nullam fere unquam
 sentirent mortales felicitatem: dolor enim mox excitatur
 cum perdimus, sive nos perdituros esse sentimus, bona
 ea, quæ possidemus; e contrario vero delectatio, quæ
 provenit ex bono, quod possidemus, arcte conjuncta est
 cum cupiditate id augendi: horrorque vehementissimus
 nos percutit, annihilationem nostram meditantes. Ad-
 dimus, nec posse ens ratione præditum in calamitatibus,
 quibus heic sæpe premitur, annihilatione sua sese conso-
 lari. Meditationes itaque hæc, compluresque similes, spem
 nostram de immortalitate animæ confirmare videntur;
 & quamprimum sperare possumus, voluntatem Dei eam
 esse, ut conservetur anima, jam interitus ejus non est me-
 tuendus. Attributis præterea Divinis admodum est con-
 sentaneum, ut existimemus, Deum, cujus justitia requi-
 rit, ut cuique retribuat juxta facta sua in vita edita, velle
 animam conservatam, atque in futura vita, Eum sortem
 hominum, quæ hic non semper satis congrua videtur,
 ita temperaturum esse, ut & debitus virtuti honos, &
 vitiis ærumna, & gloriæ Nominis sui splendor
 intemeratus constet.
